

Norsk Hjelpearke – 10. klasse

Sjangre, virkemidler og analyse — LK20

Sjangre og teksttyper

Artikkel

- Saklig og informativ
- Overskrift som vekker interesse
- Ingress (sammendrag)
- Mellomtitler
- Kildehenvisninger
- Nøytral eller argumenterende

Kåseri

- Personlig og subjektiv stil
- Hverdagslig tema med dypere poeng
- Humor og ironi
- Snakker til leseren (du/dere)
- Digresjoner og assosiasjoner
- Overraskende vri på slutten

Leserinnelegg/debattinnlegg

- Klar påstand/mening
- Argumenter med begrunnelse
- Eksempler og fakta
- Imøtegå motargumenter
- Oppfordring til handling
- Personlig signatur

Novelle

- Kort, konsentrert handling
- Få personer
- Avgrenset tid og sted
- Vendepunkt/klimaks
- Åpen eller lukket slutt
- Ofte et tema/budskap

Fortelling

- Innledning, hoveddel, avslutning
- Kronologisk eller med tilbakeblikk
- Spenningskurve
- Skildringer av miljø og personer
- Dialog
- Tydelig avslutning

Dikt (lyrikk)

- Vers og strofer
- Rim (parrim, kryssrim, ingen)
- Rytme og klang
- Billedspråk
- Komprimert språk
- Stemning og følelser

Retorikk og argumentasjon

Appellformer

- **Etos** – troverdighet
 - Vise kompetanse/erfaring
 - Bruke kilder
 - Saklig språk
- **Patos** – følelser
 - Sterke ord
 - Personlige historier
 - Retoriske spørsmål
- **Logos** – fornuft
 - Fakta og statistikk
 - Logiske resonnementer
 - Eksempler

Argumentasjon

1. **Påstand** – hva du mener
2. **Argument** – hvorfor du mener det
3. **Begrunnelse** – utdyping
4. **Eksempel** – konkret illustrasjon

Argumenttyper

- **Fakta-argument** – kan bevises
- **Verdi-argument** – basert på verdier
- **Autoritet** – eksperter mener
- **Erfaring** – personlig opplevelse
- **Sammenligning** – som i andre tilfeller

Språklige virkemidler

Billedspråk

- **Metafor** – skjult sammenligning (“livet er en reise”)
- **Simile/sammenligning** – med “som” (“rask som vinden”)
- **Besjeling/personifisering** – gi liv til det livløse (“solen smiler”, “døden venter”)
- **Symbol** – noe som står for noe annet

Andre virkemidler

- **Ironi** – si det motsatte av det man mener
- **Kontrast** – motsetninger
- **Gjentakelse** – repetisjon for effekt
- **Overdrivelse** – hyperbol
- **Underdrivelse** – litot (“ikke dum” = smart)
- **Retorisk spørsmål** – spørsmål uten forventet svar
- **Allusjon** – hentydning til kjent stoff

Tekstanalyse

Sakprosa – SPØAK

- **Sender** – hvem har skrevet?
- **Publikum** – hvem er mottaker?
- **Ønsket virkning** – hva vil senderen?
- **Argumentasjon** – hvordan argumenteres det?
- **Kontekst** – når/hvor publisert?

Novelleanalyse

- Handling (kort sammendrag)
- Personer (karakteristikk)
- Miljø (tid, sted, sosiale forhold)
- Komposisjon (oppbygning)
- Synsvinkel (hvem ser?)
- Språk og virkemidler
- Tema og budskap

Diktanalyse

- Form (vers, strofer, rim, rytme)
- Billedspråk og virkemidler
- Stemning
- Lyrisk jeg
- Tema og tolkning

Synsvinkel

- **Jeg-forteller** – førsteperson
- **Allvitende** – ser alt
- **Begrenset** – følger én person
- **Objektiv** – kun ytre beskrivelse

Tekststruktur

Innledning

- Fange leserens interesse
- Presentere tema/problemstilling
- Fortelle hva teksten handler om

Innledningstyper:

- Spørsmål
- Påstand
- Sitat
- Anekdote/historie
- Fakta/statistikk

Hoveddel

- Ett hovedpoeng per avsnitt
- Temasetning først i avsnittet
- Utdyping og eksempler
- Bindeord mellom avsnitt

Avslutning

- Oppsummere hovedpoeng
- Svare på problemstilling
- Komme med oppfordring
- Åpne for refleksjon
- Vende tilbake til innledningen

Skrivetips**Bindeord og setningsstartere****Legge til:**

- dessuten, i tillegg, videre
- for det første/andre
- også, likeledes

Motsetning:

- men, likevel, derimot
- på den andre siden
- selv om, til tross for

Årsak/virkning:

- fordi, derfor, dermed
- på grunn av, som følge av
- dette fører til

Konklusjon:

- altså, følgelig
- oppsummert, kort sagt
- dette viser at

Eksempel:

- for eksempel, blant annet
- dette ser vi i
- et eksempel på dette er

Variert språk

- Varier setningslengden
- Unngå gjentakelse av ord
- Bruk synonymer
- Start setninger ulikt
- Unngå “det er” og “man”

Vanlige feil å unngå

- Særskrivning (“is krem” → “iskrem”)
- og/å-feil
- da/når (da = fortid, når = gjentakelse)
- Komma foran “at” og “som”
- “synes at” (skriv “synes” uten “at”)

Tegnsetting**Komma**

- Mellom ledd i oppramsing
- Før “men” og “for”
- Etter leddsetning først
- Ved tiltaleord (“Hei, Ola”)
- Rundt innskudd

IKKE komma:

- Foran “at” (som regel)
- Foran “som”
- Mellom subjekt og verbal

Andre tegn

- **Kolon** – før eksempel, forklaring, oppramsing, replikk
- **Semikolon** – mellom selvstendige, men beslektede setninger
- **Tankestreker** – rundt innskudd, pause
- **Anførselstegn** – rundt sitater og titler

Kildebruk**Hvorfor bruke kilder?**

- Styrker troverdigheten
- Viser at du har lest deg opp
- Unngår plagiat

Sitat

- Korte, relevante utdrag
- Bruk anførselstegn
- Oppgi hvem som har sagt det

Eksempel:

Som forfatter Kari Ås skriver: “...”

Parafraze

- Gjengi med egne ord
- Vis til kilden

Eksempel:

Ifølge Kari Ås er det slik at...

Kildeliste

Forfatter (år). *Tittel*. Utgiver.

Sjekkliste før innlevering**Innhold**

- ☐ Svarer på oppgaven
- ☐ Tydelig struktur
- ☐ God innledning
- ☐ Klar avslutning
- ☐ Relevante eksempler

Sjanger

- ☐ Følger sjangerkrav
- ☐ Riktig stil og tone
- ☐ Passende virkemidler

Språk

- ☐ Variert ordforråd
- ☐ Variert setningsbygning
- ☐ Bindeord mellom avsnitt
- ☐ Riktig tegnsetting
- ☐ Rettskriving OK

Formelt

- ☐ Overskrift
- ☐ Avsnitt
- ☐ Kildeliste (hvis aktuelt)

Tips på eksamen

- Les oppgaven nøye
- Lag disposisjon først
- Fordel tiden
- Skriv utkast, så bearbeid
- Sett av tid til korrektur
- Les teksten høyt for deg selv